

Evald Flisar

To brezumno hitenje v temo

(Ob svetovnem dnevu knjige)

Vse bolj me preganja občutek, da se svet okrog nas pogreza hitreje, kot so pričakovali najhujši pesimisti med nami. Ne govorim o ekološki apokalipsi – ta je poglavje neke druge grozljivke (naša odločenost, da nam to ne bo narahljalo spanca, pa tudi!). V mislih imam nekaj bliže domu, stopnjujoči se plaz dogodkov in znamenj, o katerih marsikdo ne bi izgubljal (in tudi ne izgublja) besed. Na prvi pogled nič posebnega, zgolj vzponi in padci na prostem trgu idej in priložnosti in transakcij. Nekaj pač, kar je neizogibni del kapitalizma in se v izobilju dogaja tudi drugod po svetu. Ne samo čas, ne samo revolucija, tudi kapitalizem žre svoje otroke. Še posebej kapitalizem, ki še ni imel časa ugotoviti, da se mu splača nadeti si vsaj krinko humanosti. Grobi, vase zagledani kapitalizem, ki mu je odgovornost do okolja, v katerem si nenehno išče svoj plen, tako tuja, kot mu je blizu prepričanje, da mu ni treba dajati, da lahko samo jemlje. In tako se dogaja, kar se dogaja. Malo se odkruši tukaj, malo tam, nič nevarnega, toda kumulativno se erozija stopnjuje v drsenje.

Najprej se nekoč ugledna Pomurska založba odloči, da bo nehala izdajati knjige. Ne samo knjige domačih avtorjev, ampak knjige, pika. Potem se DZS, nekdanja založniška velikanka, odloči, da bo tudi sama opustila založniški program. Izdajati knjige se očitno ne splača; morda je več denarja v prodaji dežnikov ali deževnikov. Ministru za kulturo, ki je sicer literat, uspe sestaviti predlog Nacionalnega kulturnega programa, v katerem je predvideno izdatno povečanje števila knjig, ki bi jih subvencionirala država. V isti sapi ekspertna komisija pri Ministrstvu za kulturo z ministrovim blagoslovom sprejme sklep o zmanjšanju števila subvencioniranih knjig, da bi se s prihranjenim denarjem lahko

okrepile osrednje literarne revije. Rezultat te okrepitev je ta, da nekatere revije dobijo celo do dvajset odstotkov manj denarja, kot so ga dobile leto poprej, ali celo tri leta prej. Zanesljivo je tukaj na delu logika, ki ji ne bi prišel do dna niti Belcebub. Še težje bi Belcebub, in ne samo on, razumel naslednjo potezo Ministrstva za kulturo oziroma vlade: diagonalno zmanjšanje vseh knjižnih subvencij za nadaljnjih deset odstotkov.

Nekaj se klati po tem zelenem kosu Evrope, po teh dolinah in kotlinah, po glavah ljudi, ki so še pred nekaj leti bili drugačni, vsaj strpnejši do književnosti in kulture, če ne njeni zagovorniki in pristaši. Danes kulturniki marsikje, tudi tam, kjer so ljudje zadolženi za to, da jim stojijo ob strani, naletijo vse prepogosto na odkrit prezir. Kulturni uradniki se sploh ne pogovarjajo o kulturi; sploh vedo, kaj je kultura? Jih sploh zanima – seveda so med njimi izjeme! –, kaj je literatura, zakaj je potrebna, komu koristi, zakaj pesniki in pisatelji že po definiciji ne morejo razmišljati in se obnašati kot uradniki?

Neprimeno barbarski odnos do slovenske literature že nekaj časa vzorno razkazuje Ministrstvo za šolstvo in šport. Že pred leti je Društvo slovenskih pisateljev po dogovoru s srednjimi šolami ustanovilo takoimenovani edukativni program, v okviru katerega povabljeni pesniki in pisatelji obiskujejo srednje šole, srečujejo dijake, jim berejo, se z njimi pogovarjajo o literaturi in tako dajejo pomen izrazu "živa književnost". Ministrstvo za šolstvo in šport naj bi pač, kar je povsem naravno, za ta program prispevalo nekaj sredstev; če prispeva denar za šport, zakaj ga ne bi nekaj, zelo zelo malo, prispevalo tudi za slovensko književnost? Predlog društva je pri nekdanjem ministru Gabru naletel na gluha ušesa; ni in ni se hotel odzvati, dokler ga ni predsednik DSP javno pozval k odgovoru na straneh Dela. Dogovor je bil potem končno sklenjen, program je stekel, vendar je treba pogodbo iz leta v leto obnavljati. Letos se Društvo pisateljev že od januarja trudi, da bi od ministrice za šolstvo in šport dobilo odgovor o obnovi pogodbe – da bi od nje dobilo kar koli, vsaj "mu" ali "bu", saj je ena od kulturnih navad tudi ta, da se na pisma in telefonske klice prej ali slej odgovori; in Društvo slovenskih pisateljev navsezadnje ni društvo ljubiteljev malih živali v Spodnjem Dupleku. Nič, niti besede, niti po nekajmesečnem moledovanju, niti potem, ko je predsednik

društva poslal ministrici ročno dostavljeno pismo, v katerem je vljudno pojasnil, da šole čakajo, da dijaki čakajo, da so pomemben del pouka slovenščine tudi srečanja s slovenskimi pesniki in pisatelji v živo. Ali se bo moral neljubi dogodek iz preteklosti ponoviti? Bo tudi gospo Lucijo Čok treba javno opomniti, da se na svojem položaju obnaša skrajno nešportno, da o kulturi ne govorimo?

Nikakor pa niso najhujši sovražniki literature kulturni uradniki. Najhujši sovražnik je neusahljiva plima trivialnosti, ki preplavlja medije in medijske spremljevalce kulturnih dogodkov. Zdi se, da dandanes lahko kdor koli o čemer koli nakraca kar koli, in dobi za to še kakšno nagrado. Pri tem je lahko pristranski in ozek, kot je to sploh mogoče, pa ga za to ne zadene nobena kazen, kvečjemu ga bo kdo razglasil za pogumnega, širokega in odprtega. Ne gre več za argumente, za izdelana estetska naziranja, za temeljno poštenost; vse bolj gre za osebne zveze, za politična nagnjenja, za prezirljiv napuh, za samovoljo. In tako kvaliteta umira, saj je nihče, skoraj nihče ne more več prepoznati. In tudi če jo prepoznamo, jo je treba občasno v interesu osebnih ali grupaških ciljev razvrednotiti. Ali (še huje) zamolčati.

Kaj, torej, je mogoče zapisati ob svetovnem dnevu knjige, ob začetku Šestih slovenskih dnevov knjige? Nič dobrega, nič slavnostnega. Človek se utruji floskul o kulturi kot temelju nacionalne zavesti, o knjigi kot osnovni civilizacijski dobrini, o literaturi kot formativni in mitsko zdravilni dejavnosti, ki plemeniti duha in nas odvrča od barbarstva. Seveda bomo slišali in prebrali nič koliko takšnih in podobnih besed, marsikdo si bo z javno zaprisego knjigam, književnosti, poeziji temeljito olajšal slabo vest, toda občutek, da iz leta v leto izreka~~mo~~ te stvari vse bolj mehanično, vse bolj iz občutka dolžnosti, vse manj prepričani v to, kar govorimo, bo obvisel nad nami kot siva mora, ki se ne bo razkadila do naslednjega leta, ko se ji bo pridružila nova. Opravili bomo svoj ritual poklona knjigi in tistemu, kar predstavlja, vendar bo ritual izpraznjen vsebine, tako kot je že dolgo prazen tudi nedeljski cerkveni obred.

“Things fall apart; the centre cannot hold,” je pred skoraj stoletjem zapisal irski pesnik William Butler Yeats. In še: “The best lack all conviction, while the worst are full of passionate intensity.” Veliki vizionar je že takrat vedel, kakšno bo naše življenje zdaj, ta trenutek.

Nič ne ilustrira našega zdrsa v drobnjakarstvo majhnih pogledov in v intenzivno odsotnost širših vizij nazorneje kot reakcija ravnatelja neke srednje šole, ki je po prejemu sicer ne priliznjena, vendar vljudnega vabila, naj šola ob vstopu Sodobnosti v 65. leto izhajanja naroči revijo s posebnim popustom, poklical Cankarjevo založbo in nas ozmerjal: "Kdo pa ste, da si drznete ugotavljati, na kaj smo in na kaj nismo naročeni?" No, mogoče so naročeni vsaj na Anteno.

In mi, saj res, kdo pa sploh smo?

SODOBNOST

revija za književnost in kulturo

Letnik 65, številka 4, 2001

Izdajatelj

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1512 LJUBLJANA

Naslov uredništva

SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13
1512 LJUBLJANA
Telefon 01 200 41 02
E-pošta: sodobnost@email.si

Naročila in reklamacije

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1512 LJUBLJANA
Telefon 01 230 26 95, 080 11 08

Tisk

TISKARNA LJUBLJANA d.d.
ISSN 0038-0482

Oblikovanje ovitka

Jani Bavčer, ARSENAL,
sodelavec Aleš Strajnar

Računalniški prelom
Janez Turk

Glavni urednik
EVALD FLISAR

Uredništvo

Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Meta Kušar
Miloš Mikeln
Igor Škamperle
Milan Vincetič
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorici

Alenka Kobler
Nuša Mastnak

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak ponedeljek
od 11. do 13. ure
v pisarni uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom obvezno
priložijo disketo
(MS Word za Okna,
verzije 97, 95, 6.0).

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Letna naročnina
z 20 % popustom
za redne naročnike
8900 SIT.

Cena te številke
v prosti prodaji
1000 SIT.

Cena za naročnike
v tujini USD 125
ali protivrednost
v drugi valuti.

Revija izhaja
ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev
niso zmeraj tudi
stališča glavnega
urednika ali članov
uredništva.